
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-12-17>

 <https://orcid.org/0000-0002-7604-7273>

ПЕТРЕНКО Лариса

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка відділу теорії і практики педагогічної освіти,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
e-mail: laravipmail@gmail.com

УДК 378.147.015.3.09(045)

АКТУАЛІТЕТИ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано нормативно-правові документи в галузі освіти, стратегії розвитку людини і вищої освіти, словникову, науково-педагогічну і науково-психологічну літературу. Встановлено сутнісні характеристики основних педагогічних і психологічних категорій, чинників впливу на формування людини.

Визначено роль соціогуманітарних дисциплін, зокрема педагогіки і психології, у формуванні особистості майбутніх фахівців різних спеціальностей, акцентовано увагу на формуванні у них здатності навчатися упродовж усього життя і психолого-педагогічних компетентностей, затребуваних на ринку освітніх послуг для виконання різних ролей: викладача закладу вищої освіти, бізнес-тренера, ментора, тьютора, коуча, фасилітатора.

Розглянуто актуальність розроблення освітньо-професійних і освітньо-наукових програм на основі міждисциплінарного підходу до підготовки фахівців.

Виокремлено і позиціоновано актуалітети викладання психолого-педагогічних дисциплін, вирішення яких сприятиме забезпеченню майбутніх фахівців сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, необхідних у післявоєнний період для відновлення країни, розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: психолого-педагогічні дисципліни; викладання; заклад вищої освіти; актуалітети; ринок освітніх послуг; навчання упродовж усього життя.

Постановка проблеми. Трансформація системи освіти України зумовлена змінами пріоритетів і соціальних цінностей під впливом прискореного розвитку інформаційних технологій, які проникли в усі сфери людської життєдіяльності, стали визначальним чинником прогресу і успіху. Вони ґрунтуються на теорії інформації і теорії мовної комунікації, що мають потужний вплив на індивідуальну й суспільну свідомість. Слово, як ключовий структурний елемент мовної комунікації, слугує не тільки формою передачі інформації, яка відображає акумульований досвід попередніх поколінь, але сьогодні використовується як зброя в інформаційній війні. Саме через слово здійснюється комунікація, форму-

ються цінності, переконання, ідеали, моделі поведінки людей, їх світогляд, способи мислення і т. ін.

У добу цифрових технологій та інформаційних війн наративи, як ментальні структури, стали основою мислення, його «істотною частиною, і ми слідуємо їм, розглядаючи як певні когнітивні конструктиви. Вони цілять у душу і тіло людини» (Почепцов, 2022), сіють страх і невіру, вражають свідомість. Тому проблема викладання і вивчення в закладах вищої освіти соціогуманітарних дисциплін завжди буде актуальною для українців, оскільки російська федерація з її авторитаризмом, тоталітаризмом, шовінізмом, нацизмом та іншими людиноненависницькими ідеологіями залишатиметься споконвічним сусідом українського народу (Петренко, 2023).

На цьому наголошують відомі вчені, підкреслюючи провідну роль національної культури та освіти у формуванні суспільної свідомості українців. Так, Г. Філіпчук акцентує особливу увагу на впровадженні у зміст освіти цінностей, які «творюють національну ідентичність, оберігають і зміцнюють найбільш значущу вартість Народу – соборну Державність» (Філіпчук, 2016). На думку, Л. Єршової, вивчення дисциплін соціогуманітарного циклу (філософії, історії, політології, релігієзнавства, соціології, педагогіки, психології, культурології тощо) має бути обов'язковим, оскільки вони покликані «формувати усвідомлене та критичне сприйняття громадянами знань про людину, суспільство, державу», а тому на часі прийняття Закону України «Про соціогуманітарну освіту», який би «сприяв формуванню чутливості суспільної і політичної свідомості українців до будь-яких проявів людиноненависницької ідеології» (Єршова, 2022; Єршова, 2017а).

На недостатню присутність гуманітарної складової у стратегічних документах, зокрема із національної безпеки України вказує О. Газізова. Вона вважає необхідним ухвалення Стратегії української гуманітарної політики. Її метою має бути формування єдиного підходу органів державної влади до проблем національного ціннісно-

сміслового наповнення гуманітарного простору України як важливого консолідуючого чинника розвитку українства, подолання стереотипів та пропагандистських міфів, інформаційної агресії РФ (Газізова, 2020).

Серед соціогуманітарних дисциплін педагогіка і психологія посідають чільне місце, як науки про людину, майстерність її формування і розвитку як особистості, сім'янина, професіонала, громадянина (Єршова, 2017b). Аксиоматичним є твердження: процес і результати людського розвитку детермінуються впливом трьох генеральних чинників – спадковістю, середовищем і вихованням. Проте жоден із цих факторів не діє самостійно і результат розвитку особистості залежить від їх суголосності (Шванцара та ін., 1978). У цьому процесі беруть участь усі – сім'я, суспільство, держава.

Отже, психолого-педагогічні знання, вміння, сукупність життєвих компетентностей сьогодні є актуальними для сучасної сім'ї й виховання в ній дітей, особистісного і професійного розвитку кожної людини впродовж життя, побудови громадянського суспільства, вплив якого на формування системи цінностей сучасної молоді є безумовним.

Мета статті. Обґрунтувати актуальність викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Огляд результатів, дотичних до теми статті. Проблема викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти не нова. Її вивчали в контексті застосування інноваційних технологій при викладанні різних дисциплін: О. Астапєва, Ю. Бобрикова, Т. Горохівська, Н. Кошечко, Т. Кравцова, Н. Нестерук, О. Новак, О. Паскевич, Ю. Федуленкова, Г. Чекаловська, Л. Чередник, Г. Черушева. З позицій формування педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти розглядав і популяризував І. Зязюн, досліджували М. Вовк, О. Жданова-Неділько, О. Кучерявий, О. Лавріненко, С. Соломаха та ін. Дидактичні проблеми викладання різних дисциплін розглядали: О. Байєр, Т. Баклашова, О. Варгата, Т. Галицька-Дідух, О. Знанецька, С. Костишева, О. Кулешова, В. Лунячек, А. Міхєєва, Т. Тарасова, О. Телехова, О. Тесленко, А. Філінюк, С. Чолій. Зарубіжний досвід викладання у вищій школі висвітлено в працях Н. Базелюк, С. Калашнікової, Сl. Langa (К. Ланга), М. Лещенко, А. Сбруєвої, Г. Локарева та С. Садовенко вказують на те, що насиченість сучасного освітнього онлайн-простору пропозиціями з вдосконалення педагогічної діяльності викладача викликає безсистемність і фра-

гментарність отриманих у такий спосіб знань (Локарева, Садовенко, 2022), а тому необхідним є цілеспрямований розвиток психолого-педагогічних компетентностей викладача закладу вищої і фахової передвищої освіти.

Відтак, незважаючи на проявлений науковою спільнотою інтерес до викладання психолого-педагогічних дисциплін у різних закладах вищої освіти, актуалізація цього питання в умовах війни, протидії інформаційним загрозам, які не зникнуть і в повоєнний час, реформування всіх сфер людської діяльності залишається на часі.

Результати дослідження. Передусім важливо нагадати, що до XVII ст. педагогіка розвивалась у лоні філософії як всеохоплюючої системи наукових знань. З розвитком матеріального виробництва і духовної культури відбувалося зростання «ролі освіти і школи, розширення та ускладнення навчально-виховної діяльності й збагачення відповідного досвіду», що зумовило «виокремлення педагогіки в самостійну науку» (Волкова, 2001). Тому з новим технологічним прогресом – Industry 4.0, коли стало очевидним, що вплив цифрової революції «стосується людей та їхніх звичок, поведінки та ставлення до використання нових технологій, цілком закономірно «постала потреба в інноваційній педагогіці...» (Бохонько, Шелевер, & Дерєка, 2023).

У цій частині дослідження буде логічним звернутися до сутності слова «педагогіка», що має грецьке походження (від грец. παιδαγωγική – майстерність виховання), слід зазначити, що воно трактується як наука про виховання, освіту й навчання підростаючого покоління (Словник іншомовних слів, 1974). В сучасному словнику іншомовних слів його суть тлумачиться дещо інакше, ширше: як наука про виховання і навчання людини, а педагог – це 1) особа, яка навчає і виховує дітей та молодь, маючи спеціальну підготовку для цього (учитель, вихователь тощо) (Скопненко, Цимбалюк, 2006). Отже, поняття «виховання» і «навчання» використовується відносно не тільки дітей та молоді, але і дорослої людини в будь-якому віці, що зафіксовано в Законі України «Про освіту» (поточна редакція 2024 р.), в якому метою освіти визначено «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелекту-

ального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (Про освіту, 2017). Саме освіті належить провідна роль у формуванні конкурентного людського капіталу, без якого неможливе економічне зростання. У XXI столітті світовими лідерами стають ті країни, які навчилися краще за інші використовувати знання, вміння, компетенції людей, їх здатності до подальшого навчання, тобто все те, що охоплюється категорією «людський капітал» (Піщуліна, Юрочко, Міщенко & Жаліло, 2018). В Україні в довоєнний період на людський капітал припадало лише 34 відсотки національного багатства (середній показник у державах Європи та Центральної Азії – 62 відсотки), а продуктивність праці становила лише 22 відсотки продуктивності праці у державах Європейського Союзу (Про рішення ради національної безпеки і оборони, 2021).

У Стратегії людського розвитку акцентується увага на необхідності постійного оновлення змісту освіти і методик навчання, зміні підходів до організації освітньої діяльності, в забезпеченні якості освіти, а також системи оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, модернізації освітнього середовища з використанням новітніх технологій (Про рішення ради національної безпеки і оборони, 2021). Одним із завдань освіти нині є подолання розриву між трансформацією розвитку людини і технологічним прогресом, що потребує спеціальної підготовки усіх суб'єктів освітнього процесу. Викладачам (науково-педагогічним-працівникам) належить забезпечити здобувачів освіти когнітивними, соціальними, комунікативними, міжособистісними, технічними і технологічними компетентностями для подальшого професійного і особистісного розвитку, життєдіяльності та роботи в соціумі.

У цьому контексті актуалізується проблема викладання педагогіки, адже її предметом була і залишається особлива сфера «суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта і навчання» (Волкова, 2001, с. 11). Виховання, освіта і навчання – це основні педагогічні категорії, що визначають напрями педагогічної діяльності, які пов'язані між собою і доповнюють один одного. Н. Волкова конкретизує, що педагогіка досліджує те, на яких загальнопедагогічних засадах, завдяки яким засобам виховної роботи потрібно будувати виховний процес, освіту і навчання людей різних вікових груп в освітніх закладах, в усіх типах установ,

організацій і трудових колективів» (Волкова, 2001, с. 12).

Разом із цим необхідно зазначити, що розроблення теорій побудови певних педагогічних систем, технологій, підходів (наприклад, підготовка до певного виду діяльності або особистісно орієнтований підхід до організації освітнього процесу) здійснюється з урахуванням психологічних закономірностей. Тому в контексті цього дослідження слід звернутися до суті терміну «психологія», який у словниковій літературі тлумачиться як:

1) наука, що вивчає процеси, форми та закономірності психічної діяльності;

2) сукупність психічних процесів, що зумовлюють певний вид діяльності;

3) психіка – особливості характеру, а психолог – це а) фахівець з психології; б) будь-яка людина, що володіє знаннями з психології (Скопненко, Цимбалюк, 2006).

Саме психологічні знання є основою для виховання і навчання людини, формування в неї важливих життєвих компетентностей. Сукупність психолого-педагогічних знань – це підґрунтя для людського розвитку, управління трудовими колективами. Навчання упродовж усього життя, формальна освіта, неформальна, інформальна (самоосвіта) освіта відіграють все більшу роль у набутті умінь і навичок, необхідних для забезпечення соціальної та економічної активності (Про рішення ради національної безпеки і оборони, 2021), а тому освітній ринок потребує менторів, фасилітаторів, бізнес-тренерів, тьюторів, коучів та інших фахівців, здатних передавати свої знання, уміння і досвід у навчанні в компаніях і на підприємствах, формувати і розвивати «м'які» і «мета-навички», успішну групову комунікацію в процесі вдосконалення необхідних компетентностей тощо (Єршов, 2021).

Повертаючись до впливу трьох генеральних чинників – спадковості, середовища і виховання на процес і результати людського розвитку, доцільно звернути увагу на те, що вчені середовищу відводять друге місце після спадковості. Становлення майбутнього фахівця відбувається одночасно в декількох середовищах – родинному, освітніх (дошкільного, шкільного, вищого навчального закладу, позашкільних закладів і т. ін.), неформальних об'єднаннях дітей і молоді, молодіжних неформальних рухах, волонтерських організаціях тощо. Всі вони в певний спосіб здійснюють вплив на формування особистості молодої людини. При цьому Н. Волкова зауважує, що особистість може не тільки розвиватися під впливом оточення, але і деформуватись під тиском

різних антисоціальних явищ. Вихованню як чиннику цілеспрямованого та організованого процесу формування особистості (Волкова, 2001, с. 13) відведено третє місце.

Під вихованням студентської молоді розуміють формування упродовж навчання в закладі вищої освіти «морально-психологічної готовності самовіддано працювати за обраним фахом» (Фіцула, 2006). Але у широкому розумінні «виховання» означає керівництво розвитком, яке може бути умисним (під впливом цілеспрямованої діяльності) або здійснюватися під впливом усїєї сукупності життєвих умов – людину «виховує життя» (Курлянд, Хмельюк, Семєнова та ін., 2007).

Виходячи з цього – процес виховання людини є безперервним і доросла людина має володіти інструментами самовиховання, самовдосконалення і саморозвитку, які можливо розвинути під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін, відвідування тренінгів, майстер-класів.

Але, як і двадцять років тому, організація освітнього процесу в закладах вищої освіти здійснюється не на «наукових засадах, а за принципом наслідування, копіювання, шляхом «спроб і помилок» (Кузьмінський, 2005). Професійний розвиток науково-педагогічних працівників залишається формальною справою, а переважна більшість із них не мають достатньої теоретичної підготовки з педагогіки вищої школи.

На початку 2000-х років А. Кузьмінський зауважував, що у «частини науково-педагогічних працівників склалося скептичне ставлення до цієї науки» (Кузьмінський, 2005, с. 25), яке, на наш погляд, тільки посилюється. З кожним роком, у навчальних планах закладів вищої освіти кількість педагогічних дисциплін лише зменшується, частина з них (методики викладання різних дисциплін) викладається на випускових катедрах, управління закладом освіти віднесено до іншої галузі знань – 07 Управління та адміністрування.

Швидкоплинний розвиток цифрового суспільства ставить складні завдання перед кожною людиною, розв'язання яких часто потребує міждисциплінарних підходів. Це зумовлено тісним зв'язком педагогіки з «іншими науками, об'єктом вивчення яких є людина. ... феномен людини сягають понад 130 наукових дисциплін» (Кузьмінський, 2005). Серед найближчих до педагогіки вищої школи А. Кузьмінський називає: філософію, психологію, фізіологію і анатомію людини, семіотику, культурологію, соціологію, історію, логіку, етику, естетику, лінгвістику, генетику, кібернетику,

медицину та ін. Це уможливає розроблення освітніх програм, навчальних дисциплін, які інтегрують зміст і інструментарій різних галузей, що використовується в педагогічній практиці закладів вищої освіти.

Прикладом може слугувати розроблення міждисциплінарної освітньо-наукової програми підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти «Бізнес-освіта та тренерство». У цій програмі інтегровано зміст двох освітніх стандартів за спеціальностями 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» та 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (Кулалаєва, 2024).

На жаль, в Україні відсутнє нормативно-правове забезпечення для розроблення інтегрованих освітньо-професійних програм. Їх актуальність сьогодні є безумовною з огляду на суть категорії «вища освіта», під якою розуміють «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» (Про вищу освіту, 2014). Проте в усі останні роки в закладах вищої освіти відбувається надмірне захоплення професійною підготовкою і поза увагою залишаються духовний та культурний розвиток особистості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, позиціонуємо актуалітети викладання соціогуманітарних дисциплін: реалізацією нормативно-правових документів у галузі освіти, Стратегією розвитку людини і Стратегією розвитку вищої освіти; завданнями педагогіки і психології, які впливають із сутнісних характеристик основних категорій цих наук; подоланням розриву між трансформацією розвитку людини і технологічним прогресом, що потребує спеціальної підготовки усіх суб'єктів освітнього процесу; протидією інформаційним загрозам, які не зникнуть і в повоєнний час; реформуванням усіх сфер людської діяльності, що потребує особистісного і професійного розвитку людини, а, отже, навичок самовиховання, саморозвитку, самовдосконалення; забезпеченням майбутніх фахівців сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, ін-

ших компетентностей, необхідних у повоєнний період для відновлення країни, розвитку громадянського суспільства. Таким чином, у перспективі розглядаємо вивчення проблеми вдосконалення системи викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Список бібліографічних посилань

- Бохонько, Шелевер, & Дереча, 2023 – Бохонько, Є.О., Шелевер, О.В., Дереча, К.О. (2023). Цифрова трансформація ОСВІТИ 4.0: викладання та навчання в епоху цифрових технологій. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*, 60: 219–222. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.45>.
- Волкова, 2001 – Волкова, Н.П. (2001). Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія».
- Газізова, 2020 – Газізова, О. (2020). Загрози національній безпеці в гуманітарній площині: ціннісно-сміслові аспекти. *Українознавчий альманах*, 27: 60–67. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.27.9>.
- Єршов, 2021 – Єршов, М.О. (2021). Свобода як тренд сучасної ІТ-освіти. *The scientific heritage*, 72(4): 24–29.
- Єршова, 2017b – Єршова, Л. (2017b) Формування особистості в негуманітарних вищих закладах освіти в умовах гібридної війни. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції [Хмельницький: ХНУ].* (С. 14–16). http://lib.iitta.gov.ua/707709/1/Konfer_Hmelnyski_jNU_2017_14-16.pdf.
- Єршова, 2017a – Єршова, Л. (2017a) Мова й культура в контексті участі університетів у побудові миролюбного й відкритого суспільства. *Цілі сталого розвитку: глобальні та національні виміри: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму].* (С. 287–289).
- Єршова, 2022 – Єршова, Л.М. (2022). Витоки великоросського шовінізму. *Вісник НАПН України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4132>.
- Кузьмінський, 2005 – Кузьмінський, А.І. (2005). Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання.
- Кулалаєва, 2024 – Кулалаєва, Н. В. (2024). Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти «Бізнес-освіта та тренерство»: особливості розроблення. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи* [Електронний ресурс]: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.- прак. конф. [Київ: ТОВ «Юрко Любченко»]. (С. 100–104). URL: https://fupstap.kneu.edu.ua/ua/kaf_fupstap/k_pedagogiky_ta_psyhologii/news_of_department_12/fupsp_kpp_konf_Irpin_4_04_2024/.
- Курлянд, Хмелюк, Семенова та ін., 2007 – Курлянд, З.Н. (Ред.), Хмелюк, Р.І., Семенова, А.В. & ін. (2007). Педагогіка вищої школи: навч. посіб. (3-е вид. перероб. і доп.). Київ: Знання.
- Локарева, Садовенко, 2022 – Локарева, Г.В., & Садовенко, С.Г. (2022). Методичне забезпечення розвитку педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 3: 39–46. <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2021-3-05>.
- Петренко, 2023 – Петренко, А.М. (2023). Національна ідентичність майбутніх викладачів закладів вищої освіти у наукових працях вітчизняних учених. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання: збірник тез методологічного семінару* [Івано-Франківськ: НАІР]. (С. 339–344). URL: <https://ipv.org.ua/2023/publication-of-abstracts/>.
- Піщуліна, Юрочко, Міщенко & Жаліло, 2018 – Піщуліна, О. (кер. проекту), Юрочко, Т., Міщенко, М., & Жаліло Я. (2018). Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ (електрон. вид.). Київ: Вид-во «Заповіт». URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LU_D_KAPITAL.pdf.
- Почепцов, 2022 – Почепцов, Г. (2022). Не читайте чужих наративів. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html>.
- Про вищу освіту, 2014 – Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- Про освіту, 2017 – Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Про рішення ради національної безпеки і оборони, 2021 – Про рішення ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про стратегію людського розвитку»: Указ Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021.
- Скопненко, Цимбалюк, 2006 – Скопненко, О.І., (укр.), & Цимбалюк, Т.В., (укр.). (2006). *Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень*. Київ: Довіра.
- Словник іншомовних слів, 1974 – Словник іншомовних слів. (1974). Головна редакція української Радянської Енциклопедії. Київ: ГСП.
- Філіпчук, 2022 – Філіпчук, Г. (2022). Національна ідентичність: культурно-освітній вимір: монографія. Чернівці: Друк Арт.
- Фіцула, 2006 – Фіцула, М.М. (2006). Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: «Академвидав».
- Шванцара та ін., 1978 – Шванцара, Й., та ін. (1978). *Діагностика психічного розвитку*. (Пер. з чешск.). Прага: Авіценум.

Referencers

- Bohonko, E.O., Shelever, O.V., & Dereka, K.O. (2023). Digital transformation of EDUCATION 4.0: teaching and learning in the age of digital technologies. *Information and communication technologies in education*, 60: 219–222. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.45> [in Ukr.].
- Volkova, N.P. (2001). *Pedagogy: A guide for students of higher educational institutions*. Kyiv: "Akademiya" Publishing Center [in Ukr.].
- Gazizova, O. (2020). Threats to national security in the humanitarian sphere: value-meaning aspects. *Ukrainian studies almanac*, 27: 60–67. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.27.9> [in Ukr.].
- Yershov, M.O. (2021). Freedom as a trend of modern IT education. *The scientific heritage*, 72(4): 24–29 [in Ukr.].
- Yershova, L. (2017b) Personality formation in non-humanitarian higher education institutions in the conditions of hybrid war. *Current issues of the theory and practice of psychological and pedagogical training of future specialists: materials of the 5th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference [Khmelnyskiy: KHNU].* (PP. 14–16). http://lib.iitta.gov.ua/707709/1/Konfer_Hmelnyski_jNU_2017_14-16.pdf [in Ukr.].
- Yershova, L. (2017a) Language and culture in the context of participation of universities in building a peaceful and open society. *Sustainable Development Goals: Global and National Dimensions: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference [Kyiv: Academy of Labor, Social Relations and Tourism].* (PP. 287–289) [in Ukr.].
- Yershova, L. (2022). The origins of great russia's chauvinism. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4132> [in Ukr.].

- Kuzminsky, A.I. (2005). Higher school pedagogy: teaching manual. Kyiv: Knowledge [in Ukr.].
- Kulalayeva, N.V. (2024). Educational-scientific training program for students of the second (master's) level of higher education "Business education and coaching": features of development. *Development of professional culture of future specialists: challenges, experience, strategies, prospects* [Electronic resource]: coll. materials VI All-Ukrainian science-practice Conf. [Kyiv: Yurko Lyubchenko LLC]. (PP. 100–104). Retrieved from https://fupstap.kneu.edu.ua/ua/kaf_fupstap/k_pedagogiky_ta_psychologii/news_of_department_12/fups_p_kpp_konf_Irpin_4_04_2024/ [in Ukr.].
- Kurlyand, Z.N. (Ed.), Khmelyuk, R.I., Semenova, A.V. et al. (2007). Higher school pedagogy: teaching. manual (3rd ed. revised and supplemented). Kyiv: Knowledge [in Ukr.].
- Lokareva, G.V., & Sadoenko, S.G. (2022). Methodological support for the development of pedagogical skills of teachers of special disciplines. *Pedagogical sciences: theory and practice*, 3: 39–46. <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2021-3-05> [in Ukr.].
- Petrenko, L.M. (2023). National identity of future teachers of higher education institutions in the scientific works of domestic scientists. *National-patriotic education of children and youth in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine: strategies and tasks: collection of theses of the methodological seminar* [Ivano-Frankivsk: NAIR]. (PP. 339–344). Retrieved from <https://ipv.org.ua/2023/publication-of-abstracts/> [in Ukr.].
- Pishchulina, O. (project manager), Yurochko, T., Mishchenko, M., & Zhalilo, Ya. (2018). Development of human capital: on the way to quality reforms (electronic edition). Kyiv: "Zapovit" publishing house. Retrieved from https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf [in Ukr.].
- Pocheptsov, G. (2022). Don't read other people's narratives. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html> [in Ukr.].
- On Higher Education: Law of Ukraine from July 1, 2014 No. 1556-VII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukr.].
- On Education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukr.].
- On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 "On the strategy of human development": Decree of the President of Ukraine dated June 2, 2021 No. 225/2021 [in Ukr.].
- Skopnenko, O.I., (inc.), & Tsybalyuk, T.V., (inc.). (2006). Modern dictionary of foreign words: about 20,000 words and phrases. Kyiv: Dovira [in Ukr.].
- Dictionary of foreign words. (1974). The main editorial office of the Ukrainian Soviet Encyclopedia. Kyiv: GSP [in Ukr.].
- Filipchuk, G. (2022). National identity: cultural and educational dimension: monograph. Chernivtsi: Print Art [in Ukr.].
- Fitzula, M.M. (2006). Higher school pedagogy: teaching. Manual. Kyiv: "Akademvydav" publishing house [in Ukr.].
- Shvantsara, Y. et al. (1978). Diagnosis of mental development. (Translated from Czech). Prague: Avicenum [in Ukr.].

PETRENKO Larysa

Dr. hab. of Pedagogical Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education,
Ivan Ziazun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAPS of Ukraine

THE RELEVANCE OF THE TEACHING OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES IN THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Summary. Introduction. Pedagogy and psychology as human sciences, mastery of his or her formation and development as an individual, a family man, a professional and a citizen occupy a prominent place among socio-humanitarian disciplines. Psychological and pedagogical knowledge, skills and a set of life competencies are relevant today for the modern family and the upbringing of children within it, the personal and professional development of each person throughout life, the construction of a civil society and the influence of which on the formation of the value system of modern youth is unconditional.

Purpose. To justify the relevance of teaching psychological and pedagogical disciplines in the institutions of higher education.

Methods. Analysis of normative and legal documents in the field of education, strategies of human development and higher education, vocabulary, scientific-pedagogical and scientific-psychological literature, experience of teaching psychological and pedagogical disciplines in the institutions of higher education.

Results. Factors influencing the formation of a person were singled out. The role of pedagogy and psychology in the formation of the personality of future specialists of various specialties was defined, attention was focused on the formation of their ability to learn throughout life and psychological and pedagogical competences, which are in demand in the market of educational services for the

performance of various roles: teacher of a higher education institution, business trainer, mentor, tutor, coach, facilitator.

Scientific novelty of the results. The actualities of teaching psychological and pedagogical disciplines in the institutions of higher education, the solution of which will contribute to the spiritual and cultural development of the individual, the formation of a civic position and readiness for taking the responsible decisions were highlighted and positioned.

Conclusions and specific suggestions of the author. The actualities of teaching socio-humanitarian disciplines are positioned, the improvement of teaching of which will contribute to the formation of an individual, a professional, a family member and a citizen, which will ensure the further development of civil society during the post-war period. The further study of the problem of improving the system of teaching psychological and pedagogical disciplines in the institutions of higher education, was proposed.

Keywords: psychological and pedagogical disciplines; teaching; institution of higher education; current events; market of educational services; lifelong learning.

Одержано редакцією 01.06.2024
Прийнято до публікації 14.06.2024